

Alâeddin Keykubad âlimlere çok değer verir, onları himaye ederdi. Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Abdülatîf el-Bağdâdî, Necmeddîn-i Dâye, Kânî-i Tûsî, Sultânülulemâ Bahâeddin Veled ve Ahî Evran gibi âlim, mutasavvıf, edip ve şairler onun zamanında Anadolu'ya gelmiş, ilgi ve itibar görmüştür. Tarihe yakın ilgi duyduğu, Nizâmülmülk'ün *Siyâsetnâme*'sini, Gazâlî'nin *Kimyâ-yı Sa'âdet*'ini ve Keykâvus b. İskender'in *Kâbüsnâme*'sini okuduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, XII, 354, 458-459, 465, 478-489, 491, 495; Muhammed b. Ahmed en-Nesevî, *Siretû's-Sultân Celâiddin Mengübirtî* (nşr. O. Houdas), Paris 1891, s. 20, 110, 155 vd., 185 vd., 196-198, 205-209; İbn Nazîf, *Târihu'l-Manşûrî* (nşr. G. A. Gryaznevitch), Moskva 1970; Sibî İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, VIII/2, s. 598, 660, 703; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, III, 188, 198, 209, 216, 218, 220, 226, 232; İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye*, tür.yer.; İzzeddin İbn Şeddâd, *Description de la Syrie du nord* (trc. A. M. Edde-Terrasse), Damas 1984, s. 81, 104, 114, 117, 214-215; Ebü'l-Ferec, *Târih*, II, 521, 530, 536-537; a.mlf., *Târihu muhtaşari'd-düvel* (nşr. Antün Sâlihâni el-Yesûî), Beyrut 1890, s. 223, 246, 250, 254; İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürüb*, III, 217-219, 268; IV-V, bk. İndeks; Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-ahbâr*, s. 31, 33, 73, 100; *Târih-i Âl-i Selçuk* (nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzluk), Ankara 1952, s. 46-47, 63; Eflâkî, *Menâkıb-ü'l-ârifîn*, I-II, bk. İndeks; Cl. Cahen, *La Syrie du nord*, Paris 1940, s. 112, 626-628, 632, 634, 638, 644-646, 651, 681, 693; a.mlf., *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1979, bk. İndeks; a.mlf., "Kaykubâd", *EI²* (İng.), IV, 817-818; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971; a.mlf., *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, Ankara 1988, bk. İndeks; a.mlf., "Keykubâd I.", *İA*, VI, 646-661; Mehmet Çayırdağ, "I. Alaeddin Keykubad'ın Sikkeleri", *Alan-ya Tarih ve Kültür Seminerleri 1992-1998*, [bas-kıyeri yok] 1996, s. 79-83; Emine Uyumaz, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Selçuklu Tarihi: 1220-1237* (doktora tezi, 1997), Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İbrahim Artuk, "Alâeddin Keykubad'ın Meliklik Devri Sikkeleri", *TTK Belleten*, XLIV/174 (1980), s. 265-273.

FARUK SÜMER

KEYKUBAD II

(ö. 652/1254)

Anadolu Selçuklu sultanı
(1249-1254).

637 (1239) yılında dünyaya geldi. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, Gürcü Kraliçesi Rusudan'ın Anadolu'da Gürcü Hatun diye bilinen kızı Thamara'dan doğan oğludur. Gıyâseddin Keyhusrev, Thamara'yı çok sevdiği ve bu eşi aynı zamanda soylu bir

prenses olduğu için Keykubad'ı veliaht ilân etmiş ve emirlerle devlet ricâlinin biatını almıştı. Fakat onun ölümünden (644/1246) sonra devlet adamları siyasî geleneğe uyarak büyük şehzade II. İzzeddin Keykâvus'u tahta çıkardılar. Aynı yıl Güyük Han'ın cülûs merasimine katılmak için İzzeddin Keykâvus'u temsilen Moğolistan'a giden ortanca şehzade IV. Kılıcarslan büyük kağanın verdiği bir yarlıkla döndü. Bu yarlıkla İzzeddin Keykâvus ile veziri Şemseddin Muhammed İsfahânî'nin azledildiği ve sultanlığa Kılıcarslan'ın getirildiği bildiriliyordu. Fakat Celâleddin Karatay üç kardeşi birden tahta çıkararak (Rebîülevvel 647 / Haziran - Temmuz 1249) muhtemel bir buhranı önledi; böylece hem Moğollar tatmin edilmiş hem de Selçuklu Devleti'nin itibarı korunmuş oldu. Beş yıl (647-652/1249-1254) süren bu ortak saltanat döneminde yaş sırasıyla üç sultanın da adı hutbede okunuyor, sikke, kitâbe ve belgelere yazılıyordu; bazan da büyük sultan sıfatıyla sadece II. İzzeddin Keykâvus zikrediliyordu.

652 (1254) yılında Mengü Han'ın toplanmaya çağırdığı kurultaya katılmak için yola çıkan II. İzzeddin Keykâvus Sivas'a geldiğinde Celâleddin Karatay'ın ölüm haberini aldı ve kapıldığı büyük üzüntü sebebiyle Moğolistan'a gitmekten vazgeçip yerine küçük kardeşi II. Alâeddin Keykubad'ı göndermeye karar verdi, bu durumu bir mektupla Mengü Han'a bildirdi. II. Alâeddin Keykubad'ın maiyetinde Seyfeddin Torumtay, Şücâeddin Abdurrahman ve Lala Bedreddin Muslih gibi kumandan ve devlet adamları da vardı; bu kişiler, babası tarafından veliaht ilân edilmesinden dolayı sultanlığın yalnız Alâeddin Keykubad'ın hakkı olduğunu açıkça söylüyorlardı. Bunlar, Moğollar'ın para ve mala karşı duydukları zaafı çok iyi bildikleri için Selçuklu tahtının sadece II. Alâeddin Keykubad'a tevcih edileceğinden ve kendilerine de önemli mevkiler verileceğinden emindiler; çünkü yanlarında çok kıymetli hediyeler götürüyorlar, bu sebeple de korkmadan konuşuyorlardı. Bu sözlerinden dolayı onlardan hiçbiri Keykubad'a refakat etmekten alıkonulmadı ve hepsi bu şekilde Erzurum'a vardı. İbn Bîbî, Alâeddin Keykubad ve maiyetindekilerin Erzurum'da bir gece kalarak yemek yiyip içki içtiklerini, sonra da uyumak için odalarına çekildiklerini, fakat sabahleyin Keykubad'ın ölü bulunduğunu, ölüm sebebinin araştırıldığını, ancak anlaşılmadığını ve bunun üzerine birtakım dedikoduların çıktığını kaydeder (*el-Evâmirü'l-*

Alâ'iyye, s. 630). Aksarâyî ise Keykubad'ın sadece kendisinin sultan olarak döneceğinden kaygılanan ağabeyleri Keykâvus ve Kılıcarslan tarafından Lala Muslih vasıtasıyla öldürtüldüğünü söyler (*Müsâmeretü'l-ahbâr*, s. 39). Fakat diğer sultanların kaygıları olsaydı kardeşlerini göndermezler veya yoldan geri çevirerek gitmesine izin vermezlerdi; bu sebeple adı geçen tarihçilerin zehirleme iddiası, Keykubad'ın âni ölümü yüzünden çıkmış gerçek dışı bir rivayet gibi görünmektedir. Niğdeli Kadı Ahmed, II. Alâeddin Keykubad'ın Erzurum'da annesi Gürcü Hatun'un yanına defnedildiğini yazmaktadır (*el-Veledü's-şefik*, s. 298). Sultanın hastalanarak öldüğü ve naaşının Erzincan'a götürülüp orada toprağa verildiği de rivayet edilir. Keykubad'ın maiyetinde bulunanlardan çoğu Moğolistan'a varıp Mengü Han'ın katına çıkmışlar ve sundukları değerli armağanlardan dolayı istedikleri mevkilere ulaşmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü'l-Ferec, *Târih*, II, 545-546; a.mlf., *Târihu muhtaşari'd-düvel* (nşr. Antün Sâlihâni el-Yesûî), Beyrut 1890, s. 255, 263-264; İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye*, s. 607 vd., 629-631; Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-ahbâr*, s. 36-39; Bedreddin el-Aynî, *İkddü'l-cümân*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2391, XIX, 377-382; Niğdeli Kadı Ahmed, *el-Veledü's-şefik*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4519, s. 298; *Târih-i Âl-i Selçuk* (nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzluk), Ankara 1952, s. 33; S. de Saint-Quentin, *Histoire des Tartares* (nşr. J. Richard), Paris 1965, s. 82; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1971, s. 467, 472-474, 490; a.mlf., "Keykubad II.", *İA*, VI, 661-662; Cl. Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1979, s. 265-270; a.mlf., "Kaykâüs", *EI²* (İng.), IV, 813-814.

FARUK SÜMER

KEYKUBAD III

(ö. 702/1302 [?])

Anadolu Selçuklu sultanı
(1298-1302).

Anadolu Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykâvus'un torunu, Ferâmurz'un oğludur. Hayatının 697 (1298) yılından önceki dönemi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Anadolu'daki Moğol kuvvetleri kumandanı Taycı (Tayşi) oğlu Baltu, İlhanlı Hakânî Gâzân Han'dan huzuruna gelmesi için birkaç defa yarlık almış olmasına rağmen hükümdarının bu buyruğunu yerine getirmedi. Anadolu Selçuklu Sultanı II. Mesud'un da gitmesine engel oldu. Bunun üzerine Gâzân Han Baltu'nun üzerine üç tümenlik bir ordu gönderdi. Beylerbeyi

KEYKUBAD III

Kutluğ Şah'ın kumandasındaki bu ordu Kırşehir yöresindeki Malya ovasında Baltu ile karşılaştı. Yenilgiye uğrayan Baltu kaçmaya çalışırken yakalandı; Tebriz'e götürülerek orada oğlu ile birlikte öldürüldü (25 Zilkade 696 / 14 Eylül 1297). II. Mesud, Baltu'nun yenilmesi üzerine Kutluğ Şah'ın yanına gidip onun delâletiyle Gâzân Han'ın huzuruna çıktı ve buyruğunu yerine getirmemesinin sebeplerini anlattı. Gösterdiği mazeretler Gâzân Han'ı tatmin etmediği için onu hükümdarlıktan azledip Hemedan'da oturmaya mecbur tuttu ve yerine yeğeni Alâeddin Keykubad'ı tayin etti (697/1298). Mevlevî kaynakları, bu tayinde Ulu Ârif Çelebi ile yine Mevlevî olan Atabeg Mecdüddin'in rolü üzerinde durmakta ve Sultan Veled, Ulu Ârif Çelebi ve diğer Mevlevî büyüklere teşekkürlerini bildirdiğini kaydetmektedir (Eflâkî, II, 846-849). Bu tayinin ardından Şemsedin Lâkuşî Anadolu vezirliğine, Moğol emirlerinden Bocukur vergi tahsilinin icrasına, Bayıncar da Anadolu'daki Moğol ordusunun başkumandanlığına getirildi. Bayıncar'ın başkumandanlığa tayini, Baltu'nun isyanında gösterdiği sadakat ve yararlıktan dolayı bu görevin kendisine verilmesini bekleyen Emîr Sülemiş'i kızdırdı ve bu yüzden 698 (1299) kışında isyan etti. Sülemiş, Selçuklular'ı Köseadağ'da bozguna uğratarak vergiye bağlayan Moğol Kumandanı Baycu Noyan'ın torunu idi. Anadolu'daki Moğol kumandanlarından Hitaylı Taştımur, Celâyir Tayboğa'nın kardeşi İkbâl ile diğer bazıları da Sülemiş'in yanında yer aldılar. Sülemiş, emrindeki askerle Bayıncar ve Bocukur'a hücum ederek onları öldürdü. Bunlardan Bayıncar, Gâzân Han'ın eski ve sadık emirlerindendi. Aynı zamanda Cengiz Han'ın kumandanlarından Sübedey Bahadır'la akrabalığı vardı. Sülemiş Tokat yöresindeki Kazova'da oturarak etrafına çok sayıda asker topladı; birçok kimseye sancak vererek onları beylik mevkiine yükseltti. Karamanlılar'dan 10.000 atlı ile yardıma gelme sözü aldı. Gâzân Han, Sülemiş'in isyanının bastırılmasına yine Kutluğ Şah'ı memur etti. Erzincan Akşehir'in bulunduğu ovada savaş vuku bulacağı sırada Sülemiş'in emrindeki Moğol askerlerinin çoğu Kutluğ Şah'ın tarafına geçti (4 Receb 698 / 7 Nisan 1299). Tamamı veya bir rivayete göre büyük bir kısmı Karamanlılar'dan olan Sülemiş'in ordusundaki Türkmenler de bu durum karşısında savaş meydanından uzaklaşıp dağlara çekildiler. Memlûk ülkesine kaçan Sülemiş ora-

da çok kalmayıp Anadolu'ya döndü, fakat Ankara civarında yakalandı. Tebriz'e götürülerek şehrin meydanında işkence edilerek öldürüldü (29 Zilhicce 698 / 27 Eylül 1299).

Anonim *Selçuknâme*'de, III. Alâeddin Keykubad'ın bu olaylardan bir yıl önce 698'in 2 Muharrem günü (10 Ekim 1298) Konya'ya geldiği ve 5 Muharrem günü (13 Ekim) tahta oturduğu kaydedilmektedir. Sülemiş'in isyanı esnasında ülkeden uzaklaşan Alâeddin Keykubad, Gâzân Han'ı Suriye seferi dönüşünde Musul yöresinde karşıladı. Bundan memnun kalan İlhanlı hükümdarı kendisine ihsanlarda bulundu. Erzurum sınırlarından Antalya kıyılarına, Diyarbakır sınırlarından Sinop sahillerine uzanan bütün Selçuklu ülkesinin onun idaresinde olduğu hakkında yarlık verdi. Gâzân Han bu olaydan sonra Keykubad'ı Hülâgû'nun bir kızı ile de evlendirdi. Bu sırada yeni bir hükümet kuruldu; Mücîrüddin Emîrşah saltanat nâibi, Sâveli Alâeddin vezir, Karahisarlı Kadı Mecdüddin atabeg, Nâsîrüddin Muhammed müstevfî, Seyyid Şerefeddin Hamza-i Alevî de müşrifü'l-memâlik tayin edildi.

III. Alâeddin Keykubad bir süre sonra Karahisarlı Kadı Mecdüddin ile müşrifü'l-memâlik Hamza-i Alevî'nin tesiri altında kalarak Harput, Malatya, Divriği'de zenginlerin mallarını el koydu. Servetlerini ortaya çıkarmaları için onları işkenceye tâbi tuttu. Bunlardan bazıları gördükleri işkence sonucu hayatlarını kaybettiler. Müşrifü'l-memâlik Seyyid Hamza Sivas, Tokat ve diğer bazı şehirlerde de zulüm ve müsaderelerde bulundu. Vezir Sâveli Alâeddin, halka yapılan bu zulümlere da-

yanamayıp Anadolu'daki Moğol ordusu başkumandanı Abışka'ya sığınmak zorunda kaldı. Abışka, onun verdiği bilgilere dayanarak Alâeddin Keykubad ile devlet adamlarının halka yaptıkları zulümleri Tebriz'e bildirdi. Bunun üzerine Gâzân Han bir yarlık göndererek Sultan Alâeddin'in daima Abışka Noyan ile birlikte olmasını ve onun onayını almadan hiçbir şey yapmamasını emretti. Bu yarlık gereğince Abışka Sivas'ta bulunan Keykubad'ı Kayseri'nin doğusundaki Yabancı yaylağına getirtti ve kendisinininkinden 1 fersah mesafede kurduduğu bir otağa yerleştirdi (Şevval 700 / Haziran 1301). Bu otağın önünde hükümdarlık alâmeti olarak günde beş defa nevbet çalınıyor, ülkenin işlerini görmek üzere divan toplantıları yapılıyordu. Ancak kısa bir süre sonra Hamza-i Alevî ile Müstevfî Nâsîrüddin Muhammed'in ağır bir şekilde cezalandırılması Alâeddin Keykubad'ı endişeye sevketti. Yanında bulunan bazı kimselerin telkinlerine kapılarak Yabancı'dan Konya'ya doğru kaçtıysa da adamlarıyla birlikte Ürgüp'te yakalanıp Yabancı'ya getirildi. Sorguya çekildikten sonra Tebriz'e gönderildi. Orada yargılanarak ölüme mahkûm edilen Keykubad Moğol hânedanından olan karısının aracılığı ile bağışlandı. Fakat azledilerek yerine yeniden II. Mesud tayin edildi. II. Mesud, tarihçi Niğdeli Kadı Ahmed'e göre 1 Şevval 702'de (19 Mayıs 1303) Kayseri'de tahta çıktı. Gâzân Han, Alâeddin Keykubad'ın bütün masrafları sağlanarak İsfahan'da ikamet etmesini emretti. Keykubad İsfahan'da otururken maiyetinden birine kızarak ağır sözler söylemesi hayatına mal oldu. Bu kişi tarafından orada bıçaklanarak öldürüldü. Ölüm tarihi tam olarak bilinmemektedir. Niğdeli Kadı Ahmed, III. Alâeddin Keykubad'ın ilki 698 (1298), diğeri de 700-701 (1301-1302) yıllarında olmak üzere iki defa tahta çıktığını, emirlerin iftiralari yüzünden hükümdarlıktan azledilip İsfahan'a sürüldüğünü, ölünce Büyük Selçuklu sultanlarının türbesine defnedildiğini kaydeder (*el-Veledü's-Şefik*, s. 301).

III. Alâeddin Keykubad, Osman Gazi'ye beylik vermiş bir hükümdar olarak tanınmaktadır. Bir rivayete göre Karacahisar'ın zaptı, diğer bir rivayete göre de Bilecik, Yarhisar ve İnegöl'ün fethi üzerine Osman Gazi'ye sancak, davul, kılıç, at ve hil'at göndererek beylik tevchih etmiş, hatta bizzat Karacahisar'ın kuşatılmasına katılmış, ancak Bayıncar'ın Ereğli'yi yakıp yıktığını haber alması üzerine Osman Ga-

III. Keykubad dönemine ait dirhem (Yapı ve Kredi Bankası koleksiyonu, Envanter nr. 10215)

zi'yi şehrin alınması için teşvik ettikten sonra geri dönmüştür. Diğer bir rivayette ise Sultan Alâeddin'in hiç oğlu olmadığı için Osman Gazi'yi oğlu gibi sevdiği anlatılır. Ancak bu son rivayet bir yakıştırma, onun Osman Bey'e gönderdiği söylenen Türkçe temliknâme ile Farsça menşurlar da uydurmadır. Adına kesilmiş gümüş sikkelerden bazıları zamanımıza kadar gelmiş olup bunlar Luluva (Ulukışla), Süleymanşehri (Beşşehir), Sarıkavak ve Antalya'da 697 (1298), 699 (1300), 700 (1301) tarihlerine aittir.

Zayıf karakterli bir hükümdar olan III. Alâeddin Keykubad atalarının geleneğinden ayrılarak zulüm yoluna sapmış, böylece hem hükümdarlıktan olmuş hem de Anadolu Selçuklu Devleti'nin itibarını halk ve Moğollar katında gözden düşürmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-ahbâr*, s. 235 vd., 241, 259, 277, 278 vd., 282, 291; Eflâkî, *Menâkıbü'l-ârifin*, II, 846-849; Aşıkpaşazâde, *Târih*, s. 3-4, 8-9; Neşrî, *Cihannümâ* (Unat), I, 70-111; *Târih-i Âl-i Selçuk* (nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzluk), Ankara 1952, s. 41-42, 67; Niğdeli Kadı Ahmed, *el-Veledü's-şefik*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4519, s. 301; İsmâil Galib, *Takvim-i Meskûkât-ı Selçukîyye*, İstanbul 1309; Ahmed Tevhid, *Meskûkât-ı Kadîme-i İslâmiyye Kataloğu*, İstanbul 1321, s. 349; Şükrullah Çelebi, *Behcetü't-tevârih* (trc. Çiftçioğlu N. Atsız, *Osmanlı Tarihleri I* içinde), İstanbul 1947, s. 52; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, bk. İndeks; Cl. Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1979, s. 287, 293-294; a.m.f., "Kaykubad III", *EP* (İng.), IV, 818; Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, sy. 1, Ankara 1969, s. 67-71; İbrahim Kafesoğlu, "Keykubad III.", *İA*, VI, 662-663.

FARUK SÜMER

KEYL

(bk. KİLE).

KEYLECE

(bk. KİLE).

KEYLİ

(الكيلي)

Hacim ölçü birimiyle ölçülerek işlem gören misli mal anlamında hukuk terimi.

Sözlükte **keyl** "hacim ölçü birimleriyle ölçmek; hacim ölçüsü ve ölçek", bu kelimenin nisbet eki almış hali olan **keylî** de (çoğulu keyliyyât) "hacim ölçü birimleri-

le ölçülerek işlem gören mal" anlamına gelir. Kur'an'da **keyl** "ölçmek" ve "ölçü" mânasında on yerde geçer (el-En'âm 6/152; el-A'râf 7/85; Yûsuf 12/59, 60, 63, 65 [iki kere], 88; el-İsrâ 17/35; eş-Şuarâ 26/181). Aynı kökten türetilen ve sözlükte "hacim ölçü aleti" anlamına gelen **mikyâl**, mecazi olarak daha çok bir bölgede yaygınlık kazanmış belli bir ölçü biriminin adı olarak kullanılır. Türkçe'de **kile** böyledir. "Hacim ölçü birimleriyle ölçülmüş" mânasındaki **mekil** de (çoğulu mekilât) hukuk terimi olarak **keylî** anlamında kullanılmaktadır. Nitekim *Mecelle*'de "Keylî ve mekil keyl ile ölçülen şey" diye tarif edilmiştir (md. 133).

Malın misli ve kıyemî şeklinde ikili ayırımı, misli malların da kullanılan ölçünün türüne göre **keylî**, **veznî**, **adedî** olarak ayırımı hak ve borçların ifasını yakından ilgilendirdiğinden klasik fıkıh doktrininin satım ve karz akidleri başta olmak üzere muâmelât türlerinde daima göz önünde bulundurulmuş ve üzerinde durulan bir konu olmuştur. **Keylî** mallar hukukta misli malların bir grubu olup bunların hacim ölçü birimleriyle ölçülebilenlerini ifade etmektedir. Bir malın miktarının hangi tür ölçüyle belirleneceği ise toplumların bu konudaki örfüne, yerleşik ticarî teamüle bağlı bir husustur; klasik dönem fakihlerinin buğday, arpa, pirinç vb. tahıllar ile hurma, tuz ve kuru üzümü **keylî** mallar olarak tanıtmaları da bundan kaynaklanır. Aynı yaklaşım korunduğunda fıkıh kitaplarında yer alan **keylî** mal örneklerinin bir kısmının günümüzde bu özelliklerini yitirdiği veya litre ve metre-küp gibi hacim ölçüsü birimleriyle ölçülerek hukukî işlem gören benzin, doğal gaz vb. malların da **keylî** mallar grubuna katılması gerektiği görülür.

Bir malın **keylî** olması için misli mal grubunda yer alması ilke olarak gerekmez. Birlikte istisna sayılabilecek bazı durumlarda bu aranmaz. Çünkü malın **keylî** oluşu kullanılan ölçü birimiyle, misli olması ise onu oluşturan fertler arasında farklılık bulunmamasıyla alakalı olduğundan meselâ **keylî** mallardan karışım halinde olmayan arpa ve buğday misli mal sayılırken bunların veya başka **keylî** malların, **keylî** olarak işlem gören sıvıların birbirinden ayrılamayacak şekilde karışımından oluşan bir mal ölçü birimi olarak **keylî** olduğu halde karışım oranı bilinebilir ve uygulanabilir olmadığı sürece misli mal değil kıyemî mal sayılır (*Mecelle*, md. 1119; Ali Haydar, III, 340-341).

Keylî mal adlandırma ve ayırımı borçlar hukukunda öncelikli olarak ifayı ilgilendirir. Bunun yanında malın **keylî** oluşu ribâ yasağıyla, selem akdiyle, tarım ürünleri başta olmak üzere malların zekât ve vergi miktarlarıyla da ilgili bir husustur. Borcun konusunun belirli bir miktar **keylî** mal olması ve borç konusu malın miktarının da hacim ölçü birimleriyle belirlenmesi halinde, edime uygun ifanın gerçekleşmesi için ifa konusu olan malın aynı ölçü birimiyle ve aynı miktarda ödenmesi gerekmektedir. Geri ödenen miktar asıl borçtan az olduğunda eksik ifa, fazla olduğunda da ribâ gerçekleşebilir. Hatta klasik fıkıh doktrinine göre böyle bir fazlalık **keylî** malların peşin mübâdelesinde dahi ribâyâ yol açmakta olup fazlalık faiziyle (ribe'l-fadl) ilgili meşhur hadisin bazı rivayetlerinde yer alan "ölçeği ölççeğine" (keylen bi-keylin) kaydı da (*Müsne'd*, II, 222; Buhârî, "Büyû", 75, 82) buna işaret eder (bk. FAİZ).

Hz. Peygamber, dinî ve hukukî borçların yerine getirilmesinde açıklığı ve uyumlama birliğini sağlamak maksadıyla hacim ölçüsü birimleri konusunda Medineliler'in, ağırlık ölçüsü birimleri konusunda ise Mekkeliler'in ölçülerinin esas alınacağını bildirmiştir (Ebû Dâvûd, "Büyû", 8; Nesâî, "Zekât", 44; hadisin farklı rivayetleri için bk. Ebû Ubeyd Kâsım b. Selâm, s. 624-625). Hadislerde, satım akidinde ve onun bir türü olan selem ve arâyâ satımlarında mebfîn vezin veya **keyl** olarak bilinir olmasının istenmesi de (Buhârî, "Büyû", 84; "Selem", 7; Müslim, "Büyû", 64; İbn Mâce, "Ticârât", 59) hukukî işlemlerin taraflar arasında uyumsuzluğa ve haksızlığa yol açacak derecede bir kapalılık taşınmasını önlemeye yöneliktir. Ancak misli malların tâbi olacağı ölçü birimini örf ve teamül belirlediğinden **keylî** olan bir mal zamanla veya farklı bölgelerde ve işlem hacimlerinde **veznî** veya **veznî** bir mal da **keylî** olabilmektedir. Meselâ buğday başta olmak üzere tahıllar eskiden **keylî** mal olduğu halde günümüzde özellikle de büyük miktardaki muamelelerde **veznî** olarak işlem görmektedir. Tuz vb. bazı maddeler de böyledir. Ancak fakihlerin çoğunluğu, fazlalık faizinin tahakkuk şartlarından söz eden hadiste (Buhârî, "Büyû", 74-82; Müslim, "Müsâkât", 81; Tirmizî, "Büyû", 23) geçen altı kalem maldan altın ve gümüşün **veznî**, diğerlerinin **keylî** mal olarak zikredilmesi olmasını esas alarak ribevî malların bu özelliklerini sonuna kadar koruyacakları görüşündedir. Onlara göre faize yol açma-